

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**Українська словесність у полікультурно-освітньому
просторі сьогодення**

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

23-24 вересня 2021 року

Одеса – 2021

Г69

Друк за ухвалою вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 3 від 18 жовтня 2021 року)

Редакційна колегія:

Копусь О.А., перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи

Кон О. О., декан історико-філологічного факультету;

Кучерява О. А., завідувач кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;

Прокопенко Л. І., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;

Босак Н. Ф., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін;

Горіна Ж. Д., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін (*відповідальний редактор*)

Євтушина Т. О., доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін (*відповідальний секретар*)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Мельник С. М. – к.філол.н., доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Державного університету «Одеська політехніка»

Караман С. О. – д.пед.н., професор кафедри української мови Інституту філології Київського університету Бориса Грінченка

Г69 Українська словесність у полікультурно-освітньому просторі сьогодення [Електронний ресурс] : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції /відп. ред. Ж.Д.Горіна]. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021. 184 с.

За зміст тез наукових доповідей, достовірність цитувань та оригінальність викладення матеріалу відповідальність несуть автори

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2021
©кафедра української філології і методики навчання фахових дисциплін
©Автори статей, 2021

у світлі рампи: міжтекстові та міжсуб'єктні реляції української драми : монографія. Київ : Автограф, 2009. 352 с. **8.** Хализев В. Теория литературы : учебн. Москва : Высш. шк., 1999. 398 с. **9.** «У мерехтінні найдорожчих лиць» : Згадуючи Михайлину Коцюбинську / упор. і відп. ред. Е. Соловей. Київ : Дух і Літера, 2012. 576 с. **10.** Папкина Д. Типы литературных аллюзий. *Вестник Новгородского гос. ун-та.* 2003. № 25. С. 78–82.

УДК 007 : 304 : 001

Олена Семенець

Київський національний торговельно-економічний університет

МЕТАФОРА «ВІЙНА ПРОТИ КОРОНАВІРУСУ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ОФІЦІЙНОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ

(за матеріалами виступів та інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського)

З позицій критичного дискурс-аналізу розглянуто використання метафори «війна проти коронавірусу» в українському медіатизованому офіційному та політичному дискурсах. Публічні виступи, привітання, інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського проаналізовано в аспекті розвитку цієї ключової метафори.

Ключові слова: критичний дискурс-аналіз, Covid-19, метафора, «війна проти коронавірусу», публічний виступ, привітання, інтерв'ю, Президент України, Володимир Зеленський.

From the standpoint of critical discourse analysis, the use of the metaphor «war against the coronavirus» in the Ukrainian mediated official and political discourses is examined. Public speeches, greetings, interviews of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyu are analyzed in terms of the development of this key metaphor.

Key words: critical discourse analysis, Covid-19, metaphor, «war against coronavirus», public speech, greeting, interview, President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyu.

Постановка проблеми. Доба пандемії спричинила активізацію вже наявних в українській мові лексем: вірус, епідемія, пандемія, карантин, ізоляція, дистанційний, захисна маска, респіратор, дезінфекція, вакцина, щеплення, криза, – а також поширення нових слів і словосполучень: Sars-CoV-2, Covid-19 і ковід, коронавірус, суперпоширювач, локдаун, карантин вихідного дня, соціальне дистанціювання, самоізоляція, засоби індивідуального захисту, санітайзер, експрес-тест, ПЛР-тест, ШВЛ, Zoot і зум, зум-лекція, зум-етикет, зумер, зумбі тощо.

Особлива роль у мові належить **концептуальним метафорам**, які, з одного боку, втілюють соціальну оцінку дійсності, а з іншого – формують ставлення людини та суспільства до подій життя. Одна з ключових концептуальних метафор – «**війна проти коронавірусу**».

Наше дослідження побудоване на ґрунті підходу критичного дискурс-аналізу [2; с. 3]. Аналіз метафоричних складників у наративах Президента України Володимира Зеленського стосовно проблем пандемії Covid-19 проводимо на основі опрацювання текстів публічних виступів, привітань, інтерв'ю та інших документів, представлених на офіційному сайті «Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво».

Мета дослідження – визначити роль ключової метафори «*війна проти коронавірусу*» в розвитку медіатизованого офіційного та політичного дискурсу Президента України Володимира Зеленського. Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**: 1) сформулювати вибірку текстів публічних виступів, привітань, інтерв'ю Президента України Володимира Зеленського, у яких представлена ключова метафора «*війна проти коронавірусу*»; 2) провести порівняння з іншими текстами виступів та інтерв'ю Президента України, де міститься співвіднесена метафорика з проблем пандемії Covid-19; 3) простежити розвиток цієї ключової метафори у публічних виступах та інтерв'ю Володимира Зеленського протягом 2020-2021 років.

Викладення основного змісту. У політичних дискурсах багатьох країн світу впродовж 2020-2021 років значного поширення набула **метафора війни** на позначення **боротьби з пандемією**. Намагаючись мобілізувати суспільство на боротьбу з хворобою, такий образний вислів використовували глави держав і урядів багатьох країн, очільники міжнародних організацій: президент Франції Еммануель Макрон і президент США Дональд Трамп, прем'єр-міністр Греції Кіріакос Міцотакіс і прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, голова Китайської Народної Республіки Сі Цзінпін і генеральний секретар ООН Антоніу Гутереш та інші.

В Україні після завершення першої хвилі епідемії Президент Володимир Зеленський висловив упевненість, що країна впоралася із серйозною кризою, пов'язаною з Covid-19. Про це він сказав на пресконференції 20 травня 2020 року, присвяченій підсумкам першого року президентської каденції. При цьому високо оцінив роботу за цим напрямом – свою власну та Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала: *«Поки що у мене, у мене особисто, і пройшло тільки два місяці, у мене зауважень до Шмигала немає. Ми боремося разом з Covid-19, і я бачу, що ми, чесно, як мінімум у цьому напрямку, ми майстри спорту по боротьбі з коронавірусом. Я в цьому впевнений. Візьміть статистику»* [5; 7].

Таке висловлювання було розцінене як ознака самовпевненості недосвідченого політика і зазнало серйозної критики саме на підставі статистичних показників, до яких апелював сам Володимир Зеленський [1; 6; 12; 13 та ін.].

Діяльність влади та публічний дискурс Володимира Зеленського гостро критикував і експрезидент Петро Порошенко, вдаючись при цьому до «воєнної» риторики: *«Коли хворих на всю країну були ще одиниці, і влада вірила, що криза омине Україну стороною, Зеленський урочисто оголосив себе головою Координаційної ради з протидії епідемії. У травні – хвалькувато назвав себе майстром спорту з боротьби з коронавірусом. Доголовувався. Результат «чемпіона» кожен з вас може оцінити сам. Україна – в десятці антилідерів у світі з найвищими темпами поширення хвороби. У війні з коронавірусом Верховний Головнокомандувач капітулював. Ситуація вийшла з-під контролю влади»,* – констатував Порошенко [10].

На основі аналізу документів, представлених на офіційному сайті «Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво», а також інтерв'ю Президента провідним вітчизняним та зарубіжним виданням можна простежити розвиток «воєнної» метафорики у президентському дискурсі з проблем пандемії Covid-19 впродовж 2020-2021 років.

Серпень 2020 року. У своїй промові з нагоди Дня Незалежності України Президент розбудовує «воєнну» метафору, проводячи паралель у сферах **війна – пандемія – економічна криза**: *«Ми будемо саме таку країну! Країну, яка завжди готова дати відсіч. І байдуже, хто атакує: агресор, вірус, світова криза»* [8].

Листопад 2020 року. Метафора поглиблюється, охоплюючи конкретні сфери соціальних та професійних відносин в українському суспільстві – у привітанні з нагоди Дня працівника соціальної сфери: *«Пандемія коронавірусу суттєво змінила наше життя. Перебуваючи на передовій боротьби із соціальними наслідками COVID-19, працівники соціальної сфери піддаються значній небезпеці. Незважаючи на це, вони продовжують працювати у посиленому режимі й щоденно дбають про те, щоб в умовах карантину громадяни похилого віку, особи з інвалідністю, сім'ї у складних життєвих обставинах отримували соціальні послуги»* [4].

Грудень 2020 року. В інтерв'ю Президента для видання «Фокус» метафора розвивається, розгалужується. Починаючи з прямого твердження за моделлю «S – це P» («**Коронавірус – це війна**») і до визначення в подальшій оповіді напрямів **напруженої роботи як боротьби**.

Зміну трьох міністрів охорони здоров'я («*За вашу каденцію міністр охорони здоров'я змінювався тричі. Спочатку Зоряна Скалецька, потім Ілля Ємець, тепер Максим Степанов. На вашу думку, що з ними було не так?*») Президент пояснює психологічною «вбивчою силою» вірусу: **«Коронавірус – це війна. А на війні солдат в атаку веде за собою командир. Якщо він не веде, а першим в атаку біжить солдат, треба міняти командира. Якщо командира вбили, треба щоб з'явився інший. Тут те саме. Я вважаю, що вірус психологічно вбивав міністрів. Вони не могли дуже швидко виконувати завдання не тому, що погані, а тому що були міністрами в такий час»**.

І далі в інтерв'ю потужно представлений мотив **боротьби**: **«Ми навчилися боротися з коронавірусом»**. Зокрема, й мотив **боротьби** за отримання **вакцини**: *«У будь-якому випадку, люди повинні зрозуміти, що за один день не можна забезпечити 10 млн людей вакциною. Не тому, що наші люди не хочуть вакцинуватися. А тому, що всі країни борються за її отримання. Я хочу, щоб у січні ми отримали 100-200 тис. доз. Але нам доведеться дуже сильно попрацювати, щоб люди пішли вакцинуватися»* [14].

У найважчі місяці стрімкого зростання захворювань, в умовах надзвичайного навантаження на систему охорони здоров'я, українські медики витримали небувале випробування на міцність. За таких умов **метафора війни** була цілком

закономірна в мовленні самих медичних працівників, у їхній професійній оцінці ситуації. Наприклад, у відео зі львівської клінічної лікарні швидкої медичної допомоги, яке розмістив на своїй фейсбук-сторінці мер Андрій Садовий, до мешканців міста з проханням дотримуватись карантинних заходів звертається Марта Сайко, керівниця центру терапії клінічної лікарні: «<...> **ми тут просто як на війні. Лікарі, медсестри, санітарочки – всі працюють на благо, щоб допомогти людям**» [9; див. також 11].

Висновки. Однак варто зазначити, що метафора «війна проти коронавірусу» не набула у вітчизняному офіційному, політичному, медійному дискурсах такого поширення, як у західних країнах. Починаючи з 2014 року, Україна змушена стримувати на Донбасі військову агресію Російської Федерації. Тому слово **війна** в публічних та особистих дискурсах українців активно використовується не у фігуральному, а передусім у прямому, денотативному значенні. Нинішня російська агресія проти України має характер гібридної війни, тобто збройне протистояння супроводжується агресивною пропагандою та постійними інформаційними атаками. Саме із цими подіями (збройна боротьба та інформаційна війна) передусім пов'язане поняття «війна» для сучасних українців.

Література

1. «Ми – майстри спорту з боротьби з коронавірусом». Україна – в топі нових випадків та смертності від Covid-19 у Європі // Texty.org.ua. 2020-09-08. Режим доступу: <https://texty.org.ua/fragments/101827/grafik-dnya-ukrayina-v-topi-novyh-vypadkiv-covid-19-u-yevropi/>
2. Van Dijk, T. A. Discourse and Power. N.Y.: Palgrave Macmillan, 2008.
3. Wodak, R. The Politics of Fear. What Right-Wing Discourses Mean. London: SAGE, 2015.
4. Вітання Президента України Володимира Зеленського з нагоди Дня працівника соціальної сфери // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 1 листопада 2020 року. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/vitannya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-z-nagodi-64917>
5. Зеленський заявив, що не має зауважень до роботи Шмигала // Укрінформ. 20.05.2020. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3029201-zelenskij-zaaviv-so-ne-mae-zauvazen-do-roboti-smigala.html>
6. Комарова, О. Рік Зеленського: що з минулої пресконференції виконав президент України? // Радіо Свобода. 19 травня 2021. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/preskonferenciya-zelensliyi-obicyanky/31263611.html>
7. Прес-конференція Президента України Володимира Зеленського / 20.05.2020 // Офіс Президента України. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=TjY3FcEmhCk>
8. Промова Президента з нагоди Дня Незалежності України // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 24 серпня 2020 року. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-z-nagodi-dnya-nezalezhnosti-ukrayini-62953>
9. Садовий, А. Ніхто не отримує задоволення від носіння маски... // Фейсбук. 17 березня 2021 року. Режим доступу: <https://www.facebook.com/andriy.sadovyi/videos/769496797040576/?tn=%2C0>
10. У війні з коронавірусом «зелена» влада капітулювала – Петро Порошенко на Рівненщині // Європейська Солідарність. 16-10-2020. Режим доступу: <https://eurosolidarity.org/2020/10/16/u-vijni-z-koronavirusom-zelena-vlada-kapitulyovala-petro-poroshenko/>
11. У Львові показали відео з COVID-лікарні // Korrespondent.net. 18 березня 2021. Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/city/lvov/4338916-u-lvovi->

[pokazaly-video-z-COVID-likarni](#) 12. Україна вийшла на перше місце в Європі за Covid-19. А також – нові рекорди смертей та госпіталізацій // Texty.org.ua. 2021-04-07. Режим доступу: <https://texty.org.ua/fragments/103324/ukrayina-vyishla-na-pershe-misce-v-yevropi-za-covid-takozh-novi-rekordy-smertej-na-hospitalizacij/> 13. Хожайнова, В. Рік пандемії. ТОП-5 причин, чому Зеленський не майстер спорту з боротьби з коронавірусом // Dsnews. 20 травня 2021. Режим доступу: <https://www.dsnews.ua/ukr/society/rik-pandemiji-top-5-prichin-chomu-zelenskiy-ne-mayster-sportu-z-borotbi-z-koronavirusom-20052021-425563> 14. Шашкова, М. Високосний рік Зеленського. Президент — про боротьбу за вакцину, тет-а-тет з Путіним і корупцію // Фокус. 25 грудня 2020. Режим доступу: <https://focus.ua/politics/470246-visokosniy-rik-volodimira-zelenskogo>

УДК:81:82:1

Володимир Сподарець,
Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

ДО ПИТАННЯ ПРО ЛЮДИНОТВОРЧУ ФУНКЦІЮ МОВИ

У статті йдеться про необхідність більш рішучого «узаконення» в науковій літературі людинотворчої функції мови як мотивуючої у процесі вивчення рідної словесності.

Ключові слова: дискурс, слово, функції мови, людинотворча функція, мотивація.
The article is about the need for a more decisive "legalization" in the scientific discourse of the human-creating function of language as a motivating one in the study of native literature.

Key words: discourse, word, language functions, human-creating function, motivation.

Постановка проблеми. Звісно, усі перелічені в науковій літературі функції мови – комунікативна (інформаційний зв'язок; найбільша розкіш на світі – «розкіш людського спілкування» (А. де Сент-Екзюпері)), експресивна («говори – і я тебе побачу»), ідентифікаційна (перефразовуючи Гайдегера, «бути у себе вдома»), гносеологічна (унікальна оптика, що творить неповторну картину світу), мислетворча (не ми говоримо мовою, мова говорить нами, як висловився згаданий вже Гайдегер), естетична (тут слід зробити ліричний відступ, аби функція заговорила: Вінграновський – «У синьому небі я висіяв ліс...»); а ще – номінативна, фатична, волюнтативна, магічно-містична, демонстративна і т.д., і т.д., -- усі перерахувати -- регламент статті не витримає, але всі вони можуть бути інтегровані функцією **людинотворчою**, до речі, як ніколи актуальною сьогодні, в часи новітніх «неандертальців» (Ліна Костенко).

Виклад основного матеріалу. Як відомо, людину творить мова. Німецьку – німецька, французьку – французька, російську – російська, українську – українська... Тут наперед виходить питання мовної оптики, давно, ще у позаминулому столітті, з'ясоване: «межі моєї мови означають межі мого світу» (Л. Вітгенштейн). Інша справа, що в часі теперішньому його хитромудро переосмислили політики різних мастей, спекулюючи на невігласстві і агресивних інстинктах орди, надихаючи її на вбивства і грабежі. Вже маємо незагойні рани на тілі держави. Але то інша тема, хоча й пов'язана тісно з нашою.